

De Reehorst in verwondering

'Actieve verwondering' helpt mensen om het 'boek van de natuur' te kunnen gaan lezen, schrijft Bas Pedroli. Aan de hand van het voorbeeld van De Reehorst in Driebergen toont hij hoe je tot zulk lezen kunt komen.

Bas Pedroli

Landschapsecoloog, lid werkgroep landschapsfenomenologie

Hoe vergaat het ú eigenlijk als u naar Het Landgoed De Reehorst gaat, waar zo veel antroposofische activiteiten plaatsvinden? Komt u met de trein en loopt u dan haastig door naar het Iona-gebouw, de villa of de tuinkamers? Of komt u met de auto? Als het meezit kun je die nog net achter de beukenhaag kwijt. Anders moet het maar op het grasveld in het midden, al is dat natuurlijk wat onhandig. Vanuit het Iona-gebouw heb je dan langs de flow-forms, de vijver en de treurbeuk goed zicht op al die auto's. Is dat uw beleving van Het Landgoed De Reehorst?

Overall in Europa verliezen landschappen hun kenmerkende kwaliteiten doordat de oude vanzelfsprekende verbondenheid van de mensen met hun landschap verloren gaat; denkt u maar aan het landschap waar u bent opgegroeid. Nieuwe verbondenheid scheppen begint bij goed waarnemen, bij onvooringenomen lezen in het boek van de natuur. De themadag op 12 april biedt hier alle mogelijkheid toe (zie de aankondiging elders in dit nummer). Als we een verbinding hebben met de natuur en de eigenheid van het landgoed, kunnen we er ook goed voor zorgen. De Reehorst is een oefenplek bij uitstek voor een dergelijke vorm van actieve verwondering.

Verschillende perspectieven

Natuurlijk maakt u ook wel eens een ommetje over het landgoed als u een keer wat vroeger bent, of tijdens een pauze een frisse neus haalt. In een verstilde winterstemming kan de hemel 's ochtends toverachtig metaalblauw zijn, en kun je de eerste merelzang horen. 's Avonds is er het klagende geluid van een bosuiltje bij heldere sterrenhemel, of op een regendag een roodborst in de buurt van het station. De knoppen aan de struiken en bomen blijken al rood te kleuren, sneeuwkllokjes komen bij de eerste zachte dagen onder de beschutting van het gras uit. Als je zo over het landgoed loopt is er onverwacht veel te beleven, een oneindige bron van waarnemingen opent zich. Maar dan moet je er wel oog voor hebben, en even voorbijgaan aan je eigen gedachten.

De waarnemingen worden landschapswaarnemingen door hun samenhang: doordat je van verschillende kanten naar dezelfde boom of hetzelfde huis kunt kijken, in zijn omgeving. Landschap is nooit in één blik te vangen. Als je van de Hoofdstraat het landgoed opkomt, zie je aan het eind van de lindenlaan een idyllisch wit huisje. Vanaf de parkeerplaats is dat huisje minder zichtbaar, het steekt net met een witte gevel boven de bomen uit. Vergelijkbare waarnemingen kun je doen aan de villa of het Iona-gebouw, al naar gelang de richting van waaruit je kijkt. Zelfs het perspectief van de Heuvelrug naar het Kromme-Rijngebied is waarneembaar in het uitzicht vanaf het Iona-gebouw naar het einde van de weide. Al die richtingen samen maken het landgoed tot een geheel.

Tot innerlijk beeld maken

Een landschap is nooit hetzelfde. De natuur verandert voortdurend. Iedere keer als je op de zelfde plek terugkomt is zij anders. De wolken, het licht, de wind, de dieren, alles maakt dat je je niet hoeft te vervelen als je naar het landschap kijkt. Altijd is er verloop in het landschap en het vorige moment wordt nooit herhaald. De perspectieven in het landschap kunnen door waarneming van de veranderingen nog aan diepte winnen. Iedere

plek heeft zijn eigen dynamiek. De grote solitaire bomen rond de villa geven een totaal ander ruimtelijk effect als ze in blad staan dan wanneer ze kaal zijn. De wintergroene taxus en hulst zijn daarentegen bijna een stabiele factor in het seizoensverloop. Het is spannend om soms de waarneming even los te laten en je voor te stellen hoe een plek er in een ander seizoen uitziet. Vooral de bolgewassen en de bloeiende heesters kunnen sommige plekken geheel van karakter doen veranderen als ze in bloei staan. Nog interessanter is het om de verschillende waarnemingen in de verschillende tijden van één plek op het landgoed tot één beeld te laten versmelten. Dat kan niet anders dan een innerlijk beeld zijn, misschien slechts te karakteriseren met een aanduiding als stil voor het beukenbos achter de Finse villa's, of kleurig verrassend voor de perken rond de villa. Hierin zijn de uiterlijke waarnemingen tot een innerlijke synthese gevoerd.

Een weefsel van verhalen

In het landschap zijn behalve de verschillende blikrichtingen en de verschillende tijdsbeelden ook verschillende verhaallijnen waarneembaar. De elzenhaag tussen de weilanden verhaalt van jarenlang periodiek snoeien. Een ander voorbeeld: van het parkeerterrein voert behalve de asfaltweg ook een pad naar de villa. Dit pad loopt via een bruggetje over de sloot en daar staat plotseling een kunstwerk. Het kunstwerk verhaalt van een kunstenaar die dit beeld voor deze plek heeft bestemd. Overal op het landgoed zijn dergelijke verhaallijnen te ontdekken in speciale plekken die voor bepaalde mensen (studenten van de Vrije Hogeschool, terreinbeheerders, medewerkers van de Werkgroep Kunsten) kennelijk een zekere betekenis hebben gehad, of nog steeds hebben. Ook de gebouwen op het landgoed behoren hiertoe. De mensen laten het landschap veranderen, oude paden kruisen nieuwe paden. Wie maakt eigenlijk een pad? Paden ontstaan vaak doordat vele mensen steeds weer dezelfde afsteker kiezen, zoals het pad dat van de rechter ingang door de muur bij het station dwars door het bos loopt. Paden laten zien dat een landschap leeft.

Maar ook dieren dragen heel specifiek bij aan het landschap. Mijn leermeester in de landschapsecologie Pieter Tideman zei wel eens: dieren brengen gezelligheid in het landschap. Een waarneming van een roodborst op het landgoed licht een tipje van een sluier op: het dier kan kennelijk hier leven, waardoor het hier echter allemaal wordt beziggehouden is daarmee nog niet gezegd. Misschien kwam het wel uit Polen hierheen om te overwinteren! Het landschap vormt een enorm stelsel van ruimtes waar de verschillende voorkomende dieren zich meer of minder in thuis voelen. Om het landschap te beleven op de manier waarop de roodborst dat doet is een kunst apart, laat staan de verhaallijnen bewust waar te nemen van alle dieren in het landschap. Het levende landschap is op deze manier beschouwd een weefsel van verhaallijnen.

De opgave van het landschap

Wat is nu de eigenheid van het Reehorstlandschap? Waarin is het anders dan de naburige landgoederen? Je zou ook kunnen vragen: wat voor appèl doet dit landschap aan ons, en wat voor mogelijkheden biedt het ons? Alle waarnemingen die hiervoor beschreven en verwerkt zijn, komen in deze eigenheid samen. Iedereen die wel eens op het landgoed komt, kan zich daar een beeld van vormen dat in meer of mindere mate aan het landschap is afgelezen. Altijd zijn hierbij ook eigen intenties betrokken, of vergelijkingsbeelden. Anders dan het waarnemen van de fenomenen op het landgoed, kan de eigenheid van het landgoed niet meer alleen op basis van verwondering worden vastgesteld, daar is eigen activiteit, oordeel bij nodig. Zo gauw als mensen zich verbinden met een landschap, zal deze verbondenheid zich in de eigenheid van het landschap spiegelen, al is het maar een heel klein beetje. Bij de aankoop van het landgoed in 1972 had Bernard Lievegoed zeer bepaalde ideeën voor het landgoed. Deels zijn die ook nu nog in het landgoed herkenbaar, deels zijn ideeën van andere mensen werkzaam, zoals bijvoorbeeld te zien is in de binnentuin van de Werkgroep Kunsten. En deels is er ook gebrek aan ideeën in het landgoed voelbaar op plekken waar het niet doorleefd is, zoals helemaal achter op het

terrein aan de kant van de snelweg.

Wezenlijk voor De Reehorst lijkt in ieder geval dat het deel uitmaakt van de landgoederengordel langs de Utrechtse Heuvelrug, de 'Stichtse Lustwarande'. De Reehorst is een landgoed dat gevormd is uit twee vroegere landgoederen die beide op de overgang van Heuvelrug naar rivierengebied stonden. De Villa Reehorst is daar een overblijfsel van, met een mooie landschapstuin; het Iona-gebouw staat op de plaats van het andere landhuis. Maar de vroegere impuls van het landgoed is niet meer herkenbaar en ook niet meer actueel. Voor buitenstaanders (* blijkt het landgoed na een eerste rondgang weinig samenhang te vertonen; naast 'lenteverwachting' vallen trefwoorden als 'eenzaam', 'verlaten', en 'onbestemd' voor verschillende delen van het landgoed. Het lawaai van de snelweg en van de langsdenderende treinen benadrukt de positie van het landgoed temidden van transportroutes. Een nieuwe impuls zal door de huidige betrokkenen moeten worden verzorgd.

Nieuwe verbondenheid scheppen

De Reehorst is een landgoed dat zich bevindt temidden van turbulente ontwikkelingen in infrastructuur. Weliswaar is de bundeling van snelweg en spoorlijn van de baan, en zal de hogesnelheidslijn slechts een verbreding van het spoor betekenen, de afwikkeling van het verkeer van de snelweg zal het landgoed mogelijk geheel omklemmen, en ook een ongelijkvloerse kruising van de Hoofdstraat met de spoorlijn betekent een aanslag op het terrein. Het huidige landgoed heeft nog steeds een prachtig open middengebied en is aan twee kanten omgeven door weilanden. Aan de andere kant bezorgt de perfecte bereikbaarheid het landgoed unieke mogelijkheden om zich met goedgekozen activiteiten in de wereld te profileren. De Antroposofische Vereniging beschouwt het landgoed als een belangrijk cultuurcentrum voor de antroposofie in Nederland. Opgave is dan ook om goed voor het landgoed te zorgen. Dat is allereerst een opgave voor het onlangs vernieuwde bestuur van de Stichting Reehorst, de formele eigenaar van het landgoed, en voor de initiatieven die zich op het landgoed gevestigd hebben en daar mede identiteit aan geven. Maar het is evengoed een opgave voor de leden van de vereniging en andere bezoekers van het terrein.

Noten (ga terug met de terugknop van uw browser)

- In februari 2002 had de werkgroep landschapsfenomenologie een bijeenkomst over het landgoed georganiseerd met een aantal landschapskundigen uit Duitsland en Zwitserland in het kader van [Petrarca, Europese Academie voor de Cultuur van het Landschap](#).

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 60, februari 2003

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl